

Nõusolekuseaduse väljatöötamiskavatsuse eesmärk on teada saada mudelieelistus

1. Miks on muudatust vaja?

- Eesti karistusseadustikus ei vasta seksuaalse enesemääramise vastased süüteod täiel määral Istanbuli konventsioonile, aga soovime, et vastaksid.
- Tahame minna seksuaalkuritegude kontekstis nn jõu- ja sunnipõhiselt lähenemiselt üle nõusolekupõhisele lähenemisele. See tähendab seksuaalvägivalla reguleerimist nõnda, et nõusolekuta seksuaaltegevused on karistatavad.
- Nõusolekupõhine käsitlus on mõtteliselt jagatav JAH-mudeliks ning EI-mudeliks.
- Väljatöötamiskavatsuse eesmärk on küsida asutuste ja huvigruppide mudelieelistust.

2. Mis muutub?

- Kevadel 2024 otsustati, et karistusseadustikku muudetakse ning karistatav hakkab olema nõusolekuta suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu, ilma, et lisaks nõusoleku puudumisele peaks samaaegselt esinema veel täiendavaid tingimusi nagu vägivald või abitusseisund või sõltuvussuhte kuritarvitamine.

3. Mida on vaja muudatustest veel teada?

- **JAH-mudeli** puhul tuleb seksuaalse tegevuse osalistel väljendada oma nõusolekut seksiks ehk anda n-ö aktiivne nõusolek. Nõusolekut saab väljendada sõnaliselt, kehakeeles või muul viisil. Kuni nõusoleku väljendamiseni see puudub ja seni ei saa seda eeldada. Kuni üks osapool ei ole nõusolekut väljendanud, on teise osapoole asi välja selgitada, kas nõusolek on või mitte. Nõusolek peab olema vabatahtlik ehk antud vaba tahte tulemusena.
- **EI-mudeli** puhul eeldatakse seksuaalse tegevuse osaliste nõusolekut seni, kuni üks osalistest väljendab, et ta ei ole toimuvaga nõus. Selle mudeli järgi on vaikimine nõusolek. Nõusoleku puudumist saab samuti väljendada nii sõnaliselt, kehakeeles kui muul viisil, samas on teatud juhtudel väljendusvõime piiratud, nt kannatanu tardumisreaktsiooni korral.
- Enamik Euroopa Liidu liikmesriikidest on seksuaalkuritegude kontekstis läinud üle nõusolekupõhisele lähenemisele. EI-mudel on Austrias, Saksamaal ja Tšehhis. JAH-mudel on Belgias, Hispaanias, Hollandis, Horvaatias, Iirimaa, Kreekas, Küprosel, Luksemburgis, Maltal, Portugalis, Rootsis, Sloveenias, Soomes ja Taanis.

4. Miks just nüüd?

- Eestis läbiviidud hiljutised uuringud näitavad, et Eesti inimeste hoiakud seksuaalvägivalla ja vägistamisega seotud küsimustes kannavad endas valdavalt üksteise tahte austamist ja jõu kasutamise mittetolereerimist. Sotsiaalkindlustusameti 2024. aasta uuringu andmete järgi hindab 99% Eesti inimestest vägistamist raskeks vägivallaks.

- Justiitsministeeriumi tellitud ohvriuringu (2024) andmed näitavad, et üheksa inimest kümnest toetavad Eestis väidet, et seksuaaltegevustes peaksid mõlemad osapooled veenduma, et partner on selle tegevusega nõus: 65% vastanute arvates peab nõusolekus veenduma ja selleks peaks partneri käest nõusolekut küsima; 26% vastajatest leiab, et nõusolekus peab veenduma, kuid selle tajub üldjuhul ära, nõusolekut küsida pole vaja. Vaid 3% vastajate arvates ei pea veenduma ning seni kuni partner pole öelnud, et ta ei ole nõus, saab nõusolekut eeldada. 6% vastanutest ei osanud oma arvamust öelda.

5. Kelle jaoks seda tehakse?

- Meie kõigi ehk Eesti ühiskonna jaoks, et ennetada seksuaalvägivalda ja vähendada ohvrite arvu. Seksuaalvägivald on väga varjatud vägivallatüüp ja selle ohvrid pöörduvad abi järele liiga vähe.
- 2023. aastal registreeriti Eestis 731 seksuaalkuritegu, millest 94 olid täisealise kannatanuga kontaktset seksuaalkuriteod ja nendest omakorda 84 vägistamised. Üheksa kannatanut kümnest olid naised.

6. Keda see veel puudutab?

- Nõusolekuseaduse vastuvõtmine mõjutab kogu elanikkonda: nii ohvreid kui ka toimepanijaid võib olla meie kõigi lähikonnas.
- Lisaks ohvrile, toimepanijale ja nende lähedastele, puudutab seksuaalvägivald ka selleuurimise ja menetlemisega seotud osapooli (politsei, prokuratuur, kohus) ning kannatanutele abi pakkuvaid institutsioone.

7. Kui palju muudatus maksab? Kust kulud kaetakse?

- Seksuaalvägivald on ühiskonnale väga kulukas. Lisaks otsestele kuludele nagu kriminaalmenetlus, vangistus, ohvriabiteenused ja -meetmed jne, kaasnevad seksuaalvägivallaga ka kaudsed kulud, nt kannatanute tööturult eemalejäämine/töövõimetus, laekumata maksutulu, laste saamisest loobumine või selle võimatus, riigist lahkumine, sõltuvus alkoholist või narkootikumidest, suitsiid jne. Eelnimetatud põhjustel on seksuaalvägivalla ennetus ning selle tõkestamine ülimalt olulised.
- Seksuaalvägivalla ennetamine ja kiire abi seksuaalvägivalla ohvritele vähendab kulusid nii riigi tervishoiu- ja sotsiaal-, kui ka õigussüsteemile.
- Sõltumata mudelivalikust kasvab nõusolekupõhisele lähenemisele ülemineku korral eeldatavalt nii politsei kui prokuratuuri töömaht oluliselt. Seetõttu on menetlemiseks vaja lisaressurssi. Ekspertide sõnul on eraldi kuludega vaja arvestada koolituste korraldamiseks, et tõsta nii ühiskonna kui ka menetlejate, kohtunike ja teiste spetsialistide teadlikkust seadusemuudatusest ja sellega seotud mõjudest. Samuti on vaja tagada kõigile ohvritele vajalik tugi ja abi.
- Kui seadusemuudatus aitab vähendada seksuaalvägivalda, võib tulevikus ressurssi hoopis vabaneda.

8. Millised on muudatuse ohud/riskid?

- Nõusolekupõhisuse mudelivalik mõjutab kahtlemata ühiskonna teadlikkust seksuaalvägivallast ja suunab inimeste käitumist. Kui JAH-mudeli puhul võib eeldada vägistamisega seotud pöördumiste arvu kasvu, siis võib eeldada, et seeläbi on rohkem ka neid ohvreid, kes vajalikku abi ja tuge saavad. EI-mudeli puhul võib eeldada, et muudatused on tagasihoidlikumad ning abi saamiseks pöördujaid on vähem.
- Vägivalla puhul on oluline, et seda kogenud inimene ei jääks üksi ja saab vajalikku tuge.
- Seadusemuudatus on suunatud eeskätt seksuaalvägivalla ohvrite paremale kaitsele ning avaldab mõju paljudele eluvaldkondadele. Ometi ei saa kavandatavale seadusemuudatusele panna lootust, et see iseenesest inimestele paremaid suhtlemisoskusi õpetab või inimesi üksteise inimõigusi paremini austama paneb. On selge, et karistusõiguse muutmisega üksi eelõeldut ei saavuta.

9. Mis on ettepanekule eelnenud?

- Väljatöötamiskavatsusele on eelnenud lai ja põhjalik kaasamine.
- Kaasamisüritustel on arutatud EI-mudeli ning JAH-mudeli plusse ja miinuseid, nõusolekupõhise lähenemise erinevat liiki mõju, sõlmküsimusi, müüte, kommunikatsiooni ning veel palju muud.

10. Millal muudatused tehakse?

- Väljatöötamiskavatsusele saabunud tagasiside pinnalt tehakse mudelivaliku otsus jaanuari lõpuks 2025.
- Karistusseadustiku muudatuse eelnõu valmib 2025. aastal.

